

Lietuvos mokslininkų sąjungos XI suvažiavimo pareiškimas

Lietuvos mokslo sistemos būklės įvertinimas. Kiekybiniu požiūriu mokslo sistemos problemas bandoma atskleisti daugelyje ŠMM ir ekspertinių organizacijų atliekamų studijų. Deja, paskelbtos apžvalgos rodo (pvz. [1] ir [2]), kad Lietuvos mokslo ir studijų būklė vertinama neatsižvelgiant į jos raidą socialinių ekonominių pokyčių sąlygomis. Lyginant mūsų sistemą su kitų šalių mokslo sistema, dažniausiai nepaisoma labai skirtingo tų šalių ekonominio išsivystymo, nekalbant jau apie gerokai skirtingą susiklosčiusių tradicijų bei istorinį-kultūrinį kontekstą. Tokios studijos dažniausiai skirtos iš anksto pasirinktų mokslo sistemos pakeitimų argumentavimui, net nebandant profesionaliai atlikti mokslo ir studijų sistemos analizę. Negausūs ir dažniausiai kitiems tikslams skirti sociologiniai tyrimai netiesiogiai atskleidžia rimtas mokslininkų bendruomenės struktūrinių pokyčių tendencijas [3], kurios artimoje ateityje gali turėti lemtingą poveikį visos sistemos raidai.

Mokslo politika Lietuvoje formuojama siekiant spręsti trumpojo laikotarpio ekonomines šalies problemas. Mokslas tapo tik priemone skatinti verslą ir taupyti biudžeto išlaidas. Net mokslo finansavimui skirta ES struktūrinė parama naudojama ūkinėms šalies problemoms spręsti; 495 mln. Lt „paskolinti“ su mokslu nesusijusiai ekonomikos veiksmų programai realizuoti [4]. Tuo tarpu akademinė bendruomenei aktualiausias mokslo kokybės klausimas paliekamas saviškai arba sprendžiamas siekiant minimizuoti mokslo finansavimui skiriamus resursus.

Mokslininkus vienijančios draugijos ir asociacijos yra visiškai negausios ir politiškai neįtakingos atstovaujant akademinė bendruomenei mokslo sistemos organizavimo klausimais. Nors dėl tokios padėties didžiausia atsakomybė tenka patiems mokslininkams, negalima nepastebėti, kad vyraujančios politinės nuostatos, kurioms didelę įtaką daro verslo interesai, yra labai nepalankios didesnei mokslo savivaldai ir saviorganizacijai formuotis. Šiuo metu įsivyrąja pavojinga tendencija išstumti akademinę savivaldą iš mokslo politikos formavimo, suteikiant tam ypatingai neigiamą atspalvį ir bandant primesti tokius terminus kaip akademinė oligarchija [2, 2 skyrius]. Manome, kad akademinė bendruomenė ir tokiomis sąlygomis yra pajėgi aiškiai suformuluoti žymiai vieningesnį požiūrį į mokslo sistemos tikslus ir uždavinius, kuriais būtina grįsti vykdomas sistemos reformas.

Mokslo ir studijų sistemos organizavimo principai ir uždaviniai yra neatsiejami nuo visos valstybės plėtojimo krypties [5]. Tai orientacija į pilietinę demokratinę visuomenę, į visuomenės gerovės valstybę, į tautinio identiteto išsaugojimą ir plėtojimą, į dvasinės intelektualinės kultūros primatą. Be savarankiškai veikiančios, nuolat save atgaminančios ir visą visuomenę aprūpinančios aukščiausios kvalifikacijos specialistais akademinės bendrijos, negalima sukurti šiuolaikiškos valstybės. Todėl specialistų, menininkų ir mokslininkų, gebančių dirbti ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje ir tenkinančių visus darbo rinkos reikalavimus, rengimas yra svarbiausias visos mokslo ir studijų sistemos uždavinys. Jis turi būti sprendžiamas nepriešpastatant kokybės ir kiekybės reikalavimų. Tam būtina sukurti ir įgyvendinti visai naują mokslo ir studijų finansavimo ir nuosavybės santykių sistemą, skatinančią konkurenciją ir iniciatyvą. Rinkos santykius ekonomikoje, gali papildyti konkurencijos elementai tarp mokslo ir studijų institucijų bei mokslininkų. Mokslo, studijų ir verslo integracija gali būti pagrindiniu Lietuvos mokslo ir studijų organizavimo principu. Tam reikia surasti tinkamą mokslo ir studijų savarankiškumo bei valstybinio reguliavimo santykį. Būtina suteikti daugiau savarankiškumo tiek patiems mokslo ir studijų sistemos dalyviams, tiek institucijoms, tiek visai akademinė bendrijai. Valstybinio reguliavimo funkcijos paskirstomos tarp valstybės institucijų, kurios, priimdamos svarbius sprendimus, teisiškai nustatytu būdu privalo juos derinti su mokslo ir studijų savivaldos institucijomis. Galima suformuluoti tokius mokslo ir studijų organizavimo principus [5]:

1. Galimybių pagal kvalifikaciją ir sugebėjimus sudarymas vykdančioms mokslinius tyrimus, rengiantiems specialistus su aukščiau išsilavinimu ir mokslininkus; konkurencijos tarp mokslo pedagoginių darbuotojų skatinimas.
2. Lygių galimybių studijuoti ir įgyti aukštojo mokslo kvalifikacinius bei mokslo laipsnius sudarymas. Socialinių kliūčių aukštajam išsilavinimui pasiekti eliminavimas.
3. Mokslinio kūrybinio potencialo išsaugojimas ir atnaujinimas, jo efektyvus panaudojimas specialistams su aukščiau išsilavinimu bei mokslininkams rengti, įgyvendinant nuoseklią mokslo, studijų ir verslo integraciją.

4. Mokslo ir studijų sistemos dalyvių veikimo formų ir tos veiklos finansavimo šaltinių įvairovės įgyvendinimas.

Lietuvos mokslininkų sąjungos suvažiavimas kviečia akademinės bendruomenės narius apsvarstyti šiuos konkrečius mokslo ir studijų sistemos organizavimo metodus:

- mokslininkų savivaldos stiprinimas ir dalyvavimas mokslo politikoje per savivaldą;
- mokslo darbų kokybės vertinimas organizuojamas kiekvienos mokslo krypties viduje, pasitelkiant ekspertinę sistemą ir mokslinės reputacijos instituciją, o atsakomybė už kokybę priklauso kiekvienai mokslo institucijai;
- išsamios ir nepriklausomos informacijos apie Lietuvos mokslo sistemą rinkimas ir viešinimas.

bei priemones:

- (pa)siekti, kad LR Mokslo ir studijų įstatyme atskiru straipsniu būtų numatytas LMS dalyvavimas formuojant ir įgyvendinant mokslo politiką;
- (pa)siekti, kad LMS atstovai dalyvautų visose ŠMM sukurtose darbo grupėse skirtose mokslo pertvarkai;
- formuoti tokią mokslo sistemą, kuri skatintų mokslininkus siekti pasaulinio lygio mokslinių tyrimų kokybės standartų;
- sukurti nuo vyriausybės nepriklausomą, mokslo bendruomenės kontroliuojamą Lietuvos mokslo politiką bei mokslo ir studijų raidą mokslotyrybiniais metodais tiriančią instituciją.
- sukurti Nacionalinę ekonomikos ir visuomenės reikalų tarybą, sudarytą iš organizuotos pilietinės visuomenės atstovų, ir siekti įteisinti ją atskiru įstatymu.

Šis dokumentas skirtas individualiems mokslininkams ir mokslininkų draugijoms. Savo pritarimą čia išdėstytoms mintims siūloma išreikšti tampant LMS nariu.

Nuorodos

[1]. *Delsti pražūtinga: Lietuvos mokslo ir studijų būklė*. 2009 m. kovo mėn. ŠMM. <http://www.smm.lt/msr>

[2]. Viešosios politikos ir vadybos institutas, Mokslo ir studijų būklės apžvalga, 2009 m. rugsėjis, http://www.mosta.lt/Projektai/files/Mokslas_ir_studijos_2009.pdf

[3]. R. Lazutka ir D. Skučienė. *Socialinės garantijos Lietuvos mokslininkams*. Filosofija. Sociologija, 2009, t. 20, Nr. 2, p. 144-153.

[4]. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasitarimo protokolas. 2009 m. kovo 4 d. Nr. 17. Šio protokolo 5.1 punktas.

[5]. V. Gontis ir Lietuvos mokslininkų sąjungos Mokslo politikos grupė, *Lietuvos mokslo ir studijų koncepcija*, Mokslo Lietuva, 1994, gegužės 18 d., Nr. 10 (84), p. 2-9, <http://www.itpa.lt/~gontis/documents/MoksloStudijuKoncepcija1994.pdf>